

Доц. д-р Борис Анатолиевич Наймушин

**ТЕНДЕНЦИИ И ЛИЧНОСТИ
В ДИПЛОМАТИЧЕСКИЯ ПРЕВОД В БЪЛГАРИЯ В
ПЕРИОДА 1944 – 1974 г.
И НЯКОИ СЪПОСТАВКИ
СЪС СССР, САЩ, РУМЪНИЯ, УНГАРИЯ И КУБА**

**АВТОРЕФЕРАТ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД**

**за придобиване на научната степен
„ДОКТОР НА НАУКИТЕ”**

**Професионално направление: 2.1 Филология
Научна специалност: Теория и практика на превода**

София, 2026

Дисертационният труд е разработен на 315 страници и е илюстриран с 71 фигури.

Библиографската справка съдържа 341 източници на български, руски, английски, френски, испански, румънски и унгарски езици (научни, медийни и мемоарни източници), както и 87 архивни единици от ЦДА.

Дисертационният труд е обсъден и насочен към процедура за публична защита от, проведен на 2026 г.

Материалите по защитата са публикувани на интернет страницата на Департамент и се намират на разположение в

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 2026 г. от ч. в на открито заседание на Научното жури, назначено

Съдържание

I. Обща характеристика на дисертационния труд	1
1. Актуалност на темата	1
2. Допълнителна обосновка защо изследването е необходимо именно сега	2
3. Степен на разработеност на проблема	2
4. Исторически контекст	3
5. Обект и предмет	4
6. Цел	4
7. Изследователски въпроси	5
8. Задачи	5
9. Хронологически и географски обхват	6
10. Методология на изследването	7
11. Изворова база	8
12. Използване на фотографии и видеоматериали	9
13. Използване на инструменти с изкуствен интелект	10
14. Научна новост и оригиналност на изследването	10
15. Практическа значимост на изследването	11
16. Структура на дисертацията	12
II. Съдържание на дисертацията	14
Глава първа	14
Глава втора	15
Глава трета	16
Глава четвърта	17
Глава пета	18
III. Основни изводи	20
IV. Научни приноси	24
I. Методологически приноси	24
II. Приноси към историята на дипломатическия превоз	25
III. Нови емпирични резултати	26
IV. Конкретни идентификации	27
V. Обобщаващ принос	27
V. Публикации и цитирания по темата на дисертацията	28
Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация	28
Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове	28

Публикации в съавторство	29
Цитирания.....	29
Ръководство на успешно защитил докторант	32
VI. Доклади и публични лекции	33

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд „Тенденции и личности в дипломатическия превод в България в периода 1944-1974 г. и някои съпоставки със СССР, САЩ, Румъния, Унгария и Куба“ е резултат от тригодишно изследване в областта на историята на дипломатически превод в най-ново време. Трудът е представен за придобиване на научната степен „доктор на науките“ в научната област 2.1 Филология, научна специалност „Теория и практика на превода“. Изследването е разположено на пресечната точка между историята, преводознанието и дипломатическите изследвания. Поради това историческият контекст изпълнява функцията на аналитична рамка, а не на самостоятелен предмет на изследване. Основният фокус е насочен към преводачите като участници в дипломатическата комуникация и към тяхната роля в международните отношения през първите десетилетия на Студената война.

1. Актуалност на темата

Актуалността на изследването се състои в това, че историята на дипломатическия превод остава сравнително слабо разработено направление както в българската историография, така и в преводаведските изследвания. Вниманието на изследователите традиционно е насочено към политическите лидери, институциите и международните събития, докато ролята на преводачите като посредници в дипломатическата комуникация рядко се превръща в самостоятелен обект на научен анализ.

През периода на Студената война международните контакти на Народна република България значително се разширяват, което води до нарастваща необходимост от подготвени специалисти по устен и писмен превод. Дипломатическите преводачи участват в официални преговори, международни форуми, държавни посещения и неформални срещи, като често се оказват важен фактор за успешното осъществяване на межкултурната комуникация. Въпреки това техният принос остава недостатъчно изследван, а биографиите и

професионалните им траектории често са фрагментарно представени или напълно отсъстват от научната литература.

2. Допълнителна обосновка защо изследването е необходимо именно сега

Част от поколението на дипломатите-преводачи и дипломатическите преводачи, формирали практиката на дипломатическото посредничество през разглеждания период, вече не е сред живите. Именно поради това изследването използва разнообразен корпус от архивни документи, мемоари, фотографии, публикувани свидетелства, интервюта с преки участници и свидетели на събитията, както и устни разкази, съхранени от техни близки и колеги.

Изчезването на свидетелите не обезсмисля изследването, а увеличава неговата необходимост. Докато все още съществуват архивни следи, мемоарни свидетелства, семейни архиви и възможности за идентификация на личности и събития, тяхното документиране представлява форма на историческо съхранение на паметта за една професионална общност, която до момента е оставала почти невидима в българската историография.

Настоящото изследване е осъществено в период, когато все още съществуват възможности за събиране, съпоставяне и интерпретиране на архивни, визуални и мемоарни свидетелства за това поколение преводачи. В този смисъл то има не само научна, но и документална стойност, свързана със съхраняването на историческата памет за една слабо изследвана професионална общност.

3. Степен на разработеност на проблема

Проблематиката на дипломатическия превод е разработвана предимно в рамките на международните отношения, историята на дипломацията и преводаческите изследвания. В международната литература се наблюдава нарастващ интерес към ролята на преводачите като посредници в политическите процеси и участници в межкултурния обмен.

В българската научна литература отделни аспекти на проблема намират отражение в изследвания, посветени на историята на българската дипломация,

мемоарната литература на дипломати и преводачи, както и в трудове по история на превода. Липсва обаче цялостно изследване, посветено на формирането и развитието на дипломатическия превод в България през периода на Студената война. Научната значимост на настоящото изследване се състои в това, че то има за цел да запълни тази празнина, като разгледа дипломатическия превод не само като езикова практика, но и като социално, културно и политическо явление в България в периода 1944–1974 г.

4. Исторически контекст

Настоящото изследване е ситуирано в широкия политически и международен контекст на ранната Студена война, който неизбежно определя развитието на дипломатическите отношения, международните организации и преводаческата практика. Историческите събития, разглеждани в труда – следвоенното изграждане на социалистическите държави, международното бригадирско движение, работата на Организацията на обединените нации, кубинската революция и други – се представят дотолкова, доколкото са необходими за разбирането на ролята на дипломатическите преводачи и механизмите на международната комуникация.

Изследването няма за цел да предлага нов политически или дипломатически прочит на тези процеси. Поради това историческият контекст е съзнателно ограничен до степента, необходима за интерпретацията на преводаческата дейност, без да се навлиза в подробен анализ на самите политически събития, които са обстойно изследвани в съществуващата историография. Основният изследователски интерес е насочен към хората, които осъществяват езиковото посредничество, към техния професионален профил, подготовка, биографии и участие в дипломатическите контакти.

Този подход позволява центърът на анализа да остане върху реконструкция на една слабо проучена професионална общност – дипломатическите преводачи – и на тяхното място в международните отношения през епохата на Студената война, а историческият контекст да изпълнява функцията на аналитична рамка, а не на самостоятелен предмет на изследване.

5. Обект и предмет

Обект на настоящото изследване е дипломатическият превод като специфична форма на международна комуникация.

Предмет на изследването са подготовката, професионалната реализация и дейността на дипломатическите преводачи, свързани с международната активност на Народна република България през периода на Студената война, както и тяхната роля в официалните и неофициалните дипломатически контакти.

Обединяващата идея на изследването е, че историята на преводачите по време на Студената война не е само история на езиковото посредничество, но и история на хората, които правят възможни международните контакти, без самите те обикновено да попадат в официалните документи и мемоарната литература. От тази гледна точка **концептуалната нишка** за цялото изследване е стремежът да бъдат идентифициране „невидимите участници“ в дипломатическите контакти – преводачите, журналистите, университетските преподаватели, дипломатите, сътрудниците на МВнР и „случайните“ дипломатически преводачи, за които ще стане дума по-долу.

Централната теза на дисертационния труд е, че дипломатическият превод в ранната социалистическа държава възниква като резултат от институционалната трансформация на българската дипломация след 1944 г., при която старият дипломатически елит е маргинализиран, а новият преводачески корпус се формира чрез пресичането на различни биографични, политически и културни траектории.

6. Цел

Целта на настоящото изследване е да реконструира и анализира процеса на формиране и развитие на дипломатическия превод в България през периода 1944–1974 г., като бъдат изяснени основните институционални, професионални и политически фактори, оказали влияние върху неговото развитие, както и ролята на личностите, участвали в този процес.

7. Изследователски Въпроси

Настоящото изследване търси отговор на следните основни **въпроси**:

1. Как се формира и институционализира дипломатическият превод в Народна република България в периода 1944–1974 г. и какви фактори определят неговото развитие?
2. Кои личности изпълняват функциите на дипломатически преводачи през разглеждания период, какви са техните професионални и биографични характеристики и по какъв начин се изграждат техните кариерни траектории?
3. Каква е ролята на дипломатическия преводач в подготовката и осъществяването на международните контакти на най-високо политическо равнище и доколко тази роля надхвърля чисто езиковото посредничество?
4. Какви са особеностите на българския модел на дипломатически превод и с какво той се различава от практиките в СССР и други социалистически държави?
5. Как новооткритите архивни, фотографски и мемоарни източници променят съществуващите представи за конкретни дипломатически събития и позволяват идентифицирането на неизвестни досега участници в тях?
6. Как просопографският анализ на дипломатическите преводачи допринася за по-пълното разбиране на механизмите на международната комуникация и на българската външнополитическа практика през периода на Студената война?

8. Задачи

За постигането на поставената цел са формулирани следните **задачи**:

1. да се анализира влиянието на политическите промени след 1944 г. върху българската дипломатическа и преводаческа общност;
2. да се проследят процесите на подготовка и професионализация на дипломатическите преводачи;
3. да се изследват институционалните модели за осигуряване на преводаческа дейност в България и СССР;

4. да се реконструират професионалните биографии на дипломати и преводачи чрез прилагането на просопографско-микроисторически подход;
5. да се идентифицират преводачите, участвали в конкретни международни събития и дипломатически мисии през изследвания период;
6. да се анализира ролята на преводачите като посредници в официалната и неофициалната дипломация.

9. Хронологически и географски обхват

Изследването е фокусирано върху развитието на дипломатическия превод и върху личностите, свързани с него в България през първите три десетилетия след установяването на новата политическа власт след 9 септември 1944 г. Основният географски обхват е Народна република България, като при необходимост са разгледани и международни контексти, свързани с дейността на българските дипломати и преводачи. В тази връзка следва да бъдат направени три уточнения.

Първо, до 15 септември 1946 г. официалното наименование на държавата е Царство България. Поради това в изследването са включени документи и институции, които формално принадлежат към периода на монархията, но са свързани с формирането на дипломатическия и преводаческия корпус след 1944 г. Показателен пример е служебният паспорт на дипломата Петър Вутов от 1946 г., който все още е издаден по образец, утвърден през 1942 г.

Второ, хронологическите рамки на изследването съвпадат с периода на ранната и класическата Студена война. Макар началото ѝ да се датира по различен начин в историческата литература, 1946 г. обикновено се приема като важна повратна година в оформянето на следвоенното противопоставяне между Изтока и Запада.

Третото уточнение се отнася до горната хронологическа граница на изследването. Изборът на 1974 г. е до известна степен условен и е свързан със създаването на Съюза на преводачите в България (СПБ). Учредяването на организацията представлява важен етап в институционализацията и професионализацията на преводаческата дейност в страната, тъй като за първи път обединява представители на различните видове превод – художествен,

научно-технически и устен. Анализираният в дисертацията програмни документи на СПБ свидетелстват за утвърждаването на професията преводач като самостоятелна професионална дейност и за стремежа към съобразяване с международните стандарти, разработвани от Международната федерация на преводачите (FIT) и Международната асоциация на конферентните преводачи (AIIC). В този смисъл 1974 г. може да бъде разглеждана като символична граница, бележеща прехода от периода на формиране към етап на институционално признание на преводаческата професия в България.

10. Методология на изследването

Изследването има интердисциплинарен характер и съчетава подходи от областта на историята, преводаведението, биографичните изследвания и историческата антропология.

Основен методологически инструмент е **просопографско-микроисторическият подход**, който съчетава анализа на колективните характеристики и професионалните траектории на дипломати и преводачи, принадлежащи към различни поколения и институционални среди, с детайлно изследване на конкретни преводачески ситуации и индивидуални професионални траектории.

Наред с него са използвани историко-описателен метод, сравнително-исторически анализ, биографичен подход и критичен анализ на документални и мемоарни източници.

Дългогодишният професионален опит на автора като конферентен и дипломатически преводач предоставя възможност за по-задълбочено разбиране на професионалната култура, нормите на поведение и практиките на устното превеждане. Тази позиция улеснява интерпретацията на архивните документи, мемоарните свидетелства и биографичните данни, като същевременно позволява по-добро разбиране на професионалния контекст, в който са функционирали разглежданите преводачи.

Макар изследването да е ситуирано преди всичко в полето на историята на превода и устното превеждане, то използва и отделни аналитични перспективи на историческата антропология. Вниманието е насочено към преводачите като социални и културни посредници, към техните професионални биографии, ежедневни практики, механизми на социализация и форми на посредничество между институции, култури и политически системи.

Като цяло може да се обобщи, че анализът на индивидуални случаи, архивни документи, фотографии, мемоари и устни свидетелства позволява да се проследят механизмите на подбор, обучение и функциониране на преводачите в по-широкия контекст на международните контакти и културната политика на Народна република България. По този начин отделният човешки опит се превръща в средство за разбиране на по-общите процеси в историята на дипломатическия и обществено-политическия превод.

11. Изворова база

Дисертационният труд се основава на широк кръг публикувани и непубликувани източници. Използвани са документи от български и чуждестранни архивохранилища, мемоари на дипломати, преводачи и политически дейци, периодичен печат, фотографски материали, аудиовизуални архиви и публикувани документални сборници.

Особено значение за изследването имат архивните документи от Централния държавен архив и редица регионални държавни архиви, архивите на Българската телеграфна агенция и Българското национално радио, както и чуждестранни електронни архивни колекции, сред които са архивът на Женевския университет и архивите на Организацията на обединените нации.

Настоящото изследване използва значителен корпус от архивни документи, мемоари, интервюта, периодичен печат и други първични извори, голяма част от които се въвеждат за първи път в научно обръщение или са трудно достъпни за съвременния читател. Поради тази причина в редица случаи са приведени по-обемни цитати, които позволяват непосредствено запознаване с оригиналния текст и осигуряват възможност за самостоятелна преценка на използваните

свидетелства. Когато изворът е добре известен или съдържа предимно фактологична информация, е предпочетен аналитичен преразказ. По този начин е търсен баланс между документалната достоверност, прозрачността на изследователската аргументация и авторската интерпретация.

При анализа на архивните материали целта не е единствено да се илюстрират вече известни факти, а част от документите да бъдат въведени в научен оборот чрез тяхното описание, контекстуализиране и интерпретация.

Всички преводи на цитирани чуждоезикови текстове са авторски, освен в случаите, когато изрично е посочен друг преводач. При директните цитати са запазени правописните и пунктуационните особености на оригиналните издания. Освен ако не е отбелязано друго, курсивът и удебеляването в текста са на автора на настоящото изследване. Библиографските описания и системата на позоваване следват изискванията на седмото издание на стила APA (American Psychological Association).

12. Използване на фотографии и видеоматериали

В изследването са използвани фотографии и аудиовизуални материали, което поставя въпроса за техния правен статут и начина на използването им. Част от включените фотографии са лицензирани от Българската телеграфна агенция (БТА), а друга част произхождат от източници със свободен режим на използване (public domain) или от архивни колекции, предоставящи достъп за научни и образователни цели.

Останалите изображения са използвани за целите на научния анализ, критическия коментар и историческата интерпретация в съответствие с практиките за цитиране и използване на визуални източници за научни и образователни цели. Използваните екранни снимки от аудиовизуални материали представляват част от аналитичния апарат на изследването и служат за илюстриране и документиране на разглежданите събития, личности и комуникационни практики.

С оглед на по-голямата нагледност и непосредствената връзка между визуалните източници и анализирания материал, фотографиите са включени на съответните места в основния текст, а не в отделно приложение. Под всяка фигура са посочени източникът, авторът и/или притежателят на правата, когато тази информация е налична. При подготовката на труда са положени необходимите усилия за установяване и коректно посочване на произхода и статута на използваните материали. При евентуално установяване на неточности авторът би приветствал тяхното уточняване в бъдещи издания на изследването.

При идентифицирането и описанието на лицата, представени във фотографиите, е възприет принципът на подреждане отляво надясно, в съответствие с начина на четене на текста на български език. Освен в случаите, когато изрично е отбелязано друго, всички изброявания на лицата във фигурите следват именно този ред.

13. Използване на инструменти с изкуствен интелект

В процеса на подготовка на труда са използвани съвременни инструменти за компютърно подпомагане на писането, включително системи с изкуствен интелект, единствено за езикова редакция, структуриране на текст и обсъждане на възможни интерпретативни подходи.

Авторът носи пълна отговорност за съдържанието на изследването, за подбора и анализа на изворите, за направените интерпретации, изводи и научни приноси. Всички научни резултати са получени чрез самостоятелна изследователска работа въз основа на архивни документи, мемоарни източници, интервюта и специализирана научна литература.

14. Научна новост и оригиналност на изследването

Научната новост на настоящото изследване се състои в това, че за първи път в българската историография и преводаческа литература дипломатическият превод през периода на Студената война е разгледан като самостоятелен обект на комплексно историческо изследване.

Чрез съчетаване на исторически, просопографски и преводачески подходи са реконструирани професионалните биографии на дипломати и преводачи, участвали в международната дейност на Народна република България.

В научно обращение са въведени нови архивни, фотографски и мемоарни източници, които позволяват да бъдат идентифицирани редица преводачи и да се изясни тяхната роля в международната комуникация.

За първи път е изследвана ролята на международното младежко бригадирско движение в Народна република България като среда за формиране на езикови и межкултурни компетентности и като своеобразен кадрови резерв за бъдещи преводачи и специалисти по международни отношения.

Особено внимание е отделено на 15-ата сесия на Общото събрание на ООН през 1960 г., при която са идентифицирани преводачите на делегациите на България, СССР, Румъния, Унгария и Куба и е реконструирано участието им в дипломатическите взаимодействия между политическите лидери. В този контекст за първи път е аргументирано, че кореспондентката на БТА Стела Авишай е изпълнявала ролята на преводач при първата среща между Тодор Живков и Фидел Кастро в хотел „Тереза“ в Ню Йорк на 27 септември 1960 г.

15. Практическа значимост на изследването

Практическата значимост на настоящото изследване се определя както от въведените в научно обращение нови архивни материали, така и от възможностите за тяхното приложение в научната, образователната и обществената практика.

На първо място, дисертацията систематизира значителен корпус от архивни документи, фотографии, мемоарни свидетелства и устни разкази, голяма част от които досега не са били използвани в изследванията върху историята на българската дипломация и превода. По този начин тя създава документална основа за бъдещи изследвания в областта на дипломатическата история, историята на превода, международните отношения и културната дипломация.

На второ място, изследването може да бъде използвано в университетското обучение по превод, международни отношения, история на българската дипломация, балканистика и славистика. Анализираният случай предоставят

автентичен материал за обучението по дипломатически и конферентен превод, както и за курсове по професионална етика, межкултурна комуникация и история на превода.

На трето място, реконструкцията на професионалните биографии на дипломатическите преводачи допринася за съхраняването на институционалната памет на българската дипломатическа служба и на преводаческата професия. Идентифицирането на редица неизвестни или слабо известни участници в дипломатическите контакти разширява представите за механизмите на международната комуникация през периода на Студената война.

Накрая, резултатите от изследването показват възможностите на интердисциплинарния подход, съчетаващ архивистика, просопография, история на дипломацията и преводознание. Предложеният модел на работа с разнообразни писмени, фотографски и аудиовизуални източници може да бъде приложен и при бъдещи изследвания върху историята на устния превод и дипломатическата комуникация както в България, така и в международен контекст.

Част от резултатите на изследването вече намират приложение извън академичната среда чрез публикации, публични лекции и медийни изяви, което свидетелства за неговата обществена значимост и за интереса към историята на българската дипломация и дипломатическия превод.

16. Структура на дисертацията

Дисертационният труд се състои от Увод, Авторски предговор, Благодарности, пет глави, Заключение, Научни приноси и Библиография. Всяка глава започва с кратка анотация и завършва с изводи и приноси на съответната глава.

Първата глава разглежда теоретичните основи на дипломатическия превод и развитието на изследванията по темата в България и чужбина. **Втората глава** формулира терминологичните и методологическите основи на изследването на дипломатическия превод в България през периода 1944–1974 г. **Третата глава** изследва ролята на чуждестранните бригадири и българските бригадири-преводачи в международното младежко бригадирско движение в Народна

република България през периода 1946–1949 г. **Четвъртата глава** проследява формирането на българския дипломатически превод след 1944 г. и изграждането на неговата институционална и кадрова основа чрез просопографско изследване на преводачите и на тяхната роля в международните контакти. **Петата глава** реконструира преводаческото осигуряване на 15-ата сесия на Общото събрание на ООН през 1960 г. като конкретен казус, чрез който се проследяват механизмите на дипломатическото посредничество в условията на Студената война.

В **Заключението** са обобщени основните резултати от изследването, формулирани са неговите научни приноси и са очертани възможни насоки за бъдещи изследвания.

II. Съдържание на дисертацията

Глава първа

Първа глава представя критичен преглед на научната литература, нормативните документи, мемоарните източници и архивните материали, свързани с историята, теорията и практиката на дипломатическия превод в най-ново време. Особено внимание е отделено на развитието на изследванията върху дипломатическия устен превод като специфична форма на междуетниково посредничество в международните отношения.

Анализирани са основните международни публикации в областта, сред които трудовете на Рут Роулънд, Дейвид и Маргарита Боуън, Кристофер Тиери, Хесус Байгори-Халон, Франц Пьохакер, Сетън и Дорънт, както и най-новите енциклопедични издания на Routledge. Разглеждат се различните подходи към статута и ролята на дипломатическия преводач, проблемите на професионалната етика, конфиденциалността и отношенията между дипломатическия и конферентния превод.

Специално място заема дискусията за двата основни модела на преводаческо посредничество – неутралния („shared“) и афилирания („attached/affiliated“) преводач, характерен за дипломатическата практика. Показано е, че дипломатическият превод изисква не само висока езикова компетентност, но и познаване на политическия, културния и протоколния контекст.

Главата разглежда също нормативните аспекти на дипломатическия превод чрез анализ на българските наръчници по дипломатически протокол и етикет, особено трудовете на Йордан Кожухаров, които предоставят практически сведения за мястото, функциите и подготовката на дипломатическия преводач. Представени са и основните български публикации и интервюта с преводачи, които допринасят за реконструкцията на историята на дипломатическия превод в България.

Направеният преглед показва, че дипломатическият превод остава сравнително слабо изследвана област както в международен, така и в български

контекст, а наличните изследвания се основават предимно на мемоарни свидетелства, интервюта и ограничен брой архивни източници.

Глава Втора

Втора глава разглежда терминологичните и методологическите основи на изследването на дипломатическия превод в България през периода 1944–1974 г. На първо място се предлага работна дефиниция на понятието „дипломатически превод“, разглеждан предимно като консекутивен превод (със и без записки) и шушотаж в контекста на дипломатическите контакти на високо равнище. Анализират се особеностите на дипломатическия превод в сравнение с конферентния превод, като специално внимание е отделено на посоката на превода и на специфичната, „афилирана“ роля на дипломатическия преводач.

Главата въвежда разграничението между „дипломатически преводач“ и „дипломат-преводач“, като подчертава мястото на преводача в институционалната структура на външнополитическата комуникация. Разглеждат се различни международни практики и теоретични възгледи относно превода на чужд език, ролята на преводача в дипломатическите отношения и значението на конфиденциалността.

Методологическата рамка на изследването се основава на историко-дескриптивен подход, комбиниращ архивни проучвания, биографичен и сравнително-исторически метод, анализ на мемоарни източници, визуален анализ на фотографии и видеоматериали, просопографско-микроисторически подход и устна история. Особено внимание е отделено на използването на нетрадиционни исторически извори, включително фотографии, интервюта и лични архиви, които позволяват реконструкция на професионалната дейност на дипломатическите преводачи.

Разглеждат се проблемите на авторската субективност в мемоарната литература, трудностите при идентифицирането на преводачите в архивните документи и визуалните източници, както и възникването на митове за преводачески грешки в медийните публикации. Главата аргументира необходимостта от интердисциплинарен подход при изследването на историята

на дипломатическия превод и показва как съчетаването на различни видове извори позволява възстановяването на слабо документирувани аспекти от дипломатическата практика и професионалната биография на преводачите.

Глава трета

Главата изследва ролята на чуждестранните бригадири и българските бригадири-преводачи в международното младежко бригадирско движение в Народна република България през периода 1946–1949 г. Главата не си поставя за цел цялостен анализ на бригадирското движение. То се разглежда единствено дотолкова, доколкото неговите международни проявления създават средата, в която се осъществява преводаческото посредничество и се формират контактите между представители на различни поколения и култури.

Основната теза е, че бригадирите-преводачи представляват важен, но досега почти неизследван етап от историята на устния и дипломатическия превод в България. На основата на богат архивен материал от Централния държавен архив, мемоарни свидетелства, публикувани спомени и биографични източници се реконструира организацията на преводаческата дейност в международните бригади и се анализират функциите на преводачите като езикови посредници, културно-просветни дейци и политически инструктори.

Изследването поставя българския опит в по-широк международен контекст чрез сравнение със СССР и Югославия, където сходни форми на младежка мобилизация и международен обмен също изискват подготовката на преводачи и културни посредници. Особено внимание е отделено на участието на известни по-късно интелектуалци, общественици и дипломати в международните бригади, сред които Едуард Палмър Томпсън, Мерсия Макдермот, Ален Роб-Грийе, Клод Олие, Даниел Буланже, Вера Мутафчиева, Серафим Серафимов, Руфи Иконописов и Янош Брогли.

Сред оригиналните приноси на изследването е идентифицирането на споменаваната в мемоарите на Ален Роб-Грийе и Вера Мутафчиева преводачка „Д.“ („Д.М.“) като Донка Меламед (Даскалова), както и реконструкцията на нейната биография чрез архивни документи и интервюта. Анализът показва, че

бригадирите-преводачи изпълняват функции, които надхвърлят езиковото посредничество и ги доближават до профила на по-късните дипломатически преводачи. По този начин международното бригадирско движение се разглежда като важна школа за формиране на езикови, организационни и межкултурни компетентности в ранния социалистически период.

Глава четвърта

Главата е посветена на формирането и развитието на дипломатическия превод в България и СССР през периода на Студената война, като специално внимание се отделя на биографиите, подготовката и професионалната реализация на преводачите, участващи в международните контакти на най-високо политическо равнище. Проследено е въздействието на политическите промени след 1944 г. върху съдбата на представители на предвоенния дипломатически и интелектуален елит и са анализирани процесите на изграждане на нов дипломатически корпус в условията на социалистическата държава.

Изследването показва, че подготовката на преводачи и дипломати в България се осъществява чрез разнообразни форми – специализирани курсове, обучение в съветски институции и международни образователни програми, сред които особено място заема инициативата за обучение на български преводачи в Женевския университет през 60-те години. Установено е, че за разлика от съветския модел, в България не се формира затворен корпус от дипломатически преводачи, а се изгражда по-гъвкава система, основана на участието на както на щатни сътрудници на МВнР и ЦК на БКП, така и на университетски преподаватели, литературни преводачи, редактори и журналисти (Константин Теллалов, Рубен Аврамов, Веселин Измирлиев, Юлий Бахнев, Стилиян Бурханларски, Светла Манева, Анна Лилова, Лиляна Анастасова, Пенка Пейнирджиева, Владимир Филипов, Вилхелм Филипов, Григор Павлов, Емилия Ценкова, Петър Евтимов, Йоана Кирова, Димитър Пеновски и др.)

Анализът на архивни документи и мемоарни свидетелства разкрива широкия спектър от професионални и етични предизвикателства пред дипломатическите преводачи, чиито функции надхвърлят превода на официални изказвания и включват посредничество в сложни межкултурни и

междучелностни ситуации. Просопографският подход и използването на разнообразни архивни източници допринасят за възстановяването на институционалната памет за една недостатъчно изследвана професионална общност и очертава значимото място на преводачите в историята на българската дипломация и международните отношения през втората половина на XX век.

Глава пета

Глава пета изследва ролята на преводачите и езиковите посредници по време на XV сесия на Общото събрание на ООН през 1960 г. Основната ѝ цел е да бъдат идентифицирани преводачите, съпровождали делегациите на България, СССР, Румъния, Унгария и Куба, както и да се реконструира тяхното участие в официалните и неофициалните контакти между политическите лидери.

Въз основа на архивни документи, мемоари, фотографски материали, публикации в периодичния печат и аудиовизуални източници се анализират различни форми на преводаческо посредничество при пристигането на делегациите с кораба „Балтика“, в рамките на пленарните заседания на ООН и по време на двустранни срещи. Изследването показва значението на предварително подготвените преводи при изказвания на езици, които не са официални езици на организацията, както и разнообразието от преводачески практики в условията на Студената война.

Особено внимание е отделено на фигури като Виктор Суходрев, Петър Вутов, Силвиу Брукан, Раул Роа Коури, Мения Мартинес, Карой Ердеи и Ендре Шик, чиито професионални биографии разкриват различни модели на езиково посредничество в международните отношения. Специално място заема анализът на срещите между Никита Хрушчов и Фидел Кастро в хотел „Тереза“ в Харлем на 20 септември 1960 г. и между Тодор Живков и Фидел Кастро на 27 септември 1960 г. в същия хотел. Чрез съпоставянето на фотографски, архивни и мемоарни свидетелства се идентифицирани преводачите на двете срещи, съответно младата кубинска балерина Мения Мартинес на първата среща и журналистката на БТА в Ню Йорк Стела Авишай на втората среща. Разглежда се и вероятността комуникацията на втората среща да е осъществена посредством ладино, което

превръща случая в уникален пример за използването на този език в дипломатическата практика.

Проведеното изследване показва, че историята на международната дипломация не може да бъде разглеждана единствено през действията на политическите лидери. Преводачите и езиковите посредници често се оказват ключов фактор за осъществяването на политически контакти, изграждането на доверие и функционирането на международните институции. Същевременно случаите със Мения Мартинес и Стела Авишай демонстрира значимостта на привидно периферни фигури – журналисти, кореспонденти и преводачи – както за самото протичане на дипломатическите взаимодействия, така и за възможността тези събития да бъдат реконструирани десетилетия по-късно.

Главата показва, че преводачите не са пасивни участници в международните отношения, а активни посредници, допринасящи за осъществяването на политически контакти и межкултурно разбирателство. Научният принос на глава пета се състои в идентифицирането и въвеждането в научно обръщение на слабо известни фигури от историята на дипломатическия превод през периода на Студената война.

III. Основни изводи

Дисертационният труд изследва развитието на дипломатическия превод в България в периода на Студената война чрез съчетаване на исторически, просопографски и преводаведски подходи. Анализът на архивни документи, мемоарни свидетелства, периодичен печат, фотографски и аудиовизуални източници позволява да бъдат реконструирани професионалните биографии на редица преводачи и да се проследи тяхната роля в международните контакти на Народна република България.

Настоящото изследване показва, че историята на дипломатическия превод представлява самостоятелно и перспективно направление в рамките на преводаведските и историческите изследвания, което до този момент остава недостатъчно разработено както в международната, така и особено в българската научна литература. Ограниченият достъп до източници, конфиденциалният характер на дипломатическата дейност и отсъствието на преводачите от официалните исторически разкази са сред основните причини за тази празнина.

Изследването доказва, че дипломатическият превод следва различна професионална логика от конферентния. Докато при конферентния превод водещ е принципът за максимално езиково съвършенство чрез работа към родния език, при дипломатическия превод определящи са институционалната принадлежност, доверието и отговорността към собствения принципал. Поради това всяка страна предпочита думите на своя представител да бъдат предавани на чужд език именно от преводач, който е част от нейния екип и носи професионална и политическа отговорност пред нея, а не от външен и неутрален конферентен преводач. По тази причина дипломатическият превод не може да бъде разглеждан единствено като разновидност на конферентния превод. Спецификата на дипломатическата комуникация предполага особена роля на преводача като доверено лице, институционално афилиран посредник и активен участник във външнополитическия процес. Наред с високите езикови компетентности, дипломатическият преводач трябва да притежава задълбочени познания по

международни отношения, дипломатически протокол, история, култура и межкултурна комуникация.

Изследването показва необходимостта от интердисциплинарен подход при реконструкцията на историята на дипломатическия превод. Комбинирането на архивни документи, мемоари, интервюта, фотографии, аудиовизуални материали и устни свидетелства позволява да бъдат идентифицирани личности и професионални практики, които остават невидими в традиционните дипломатически архиви. Особено продуктивни се оказват микроисторическият и просопографският подход, които разкриват взаимовръзките между индивидуалните биографии и по-широките политически и институционални процеси.

В исторически план изследването проследява процеса на формиране и професионализация на дипломатическия превод в България през периода 1944–1974 г. Установява се, че политическите промени след 1944 г. водят до прекъсване на съществуващи професионални традиции и до изграждане на нов дипломатически и преводачески корпус, формиран под силното влияние на съветския модел. Същевременно българската практика развива и редица специфични характеристики. Наличните данни показват, че българската система допуска по-голяма кадрова гъвкавост и по-често прибегва до индивидуални решения при подбора на преводачи. Тази особеност вероятно се дължи както на по-малкия мащаб на българската дипломатическа служба, така и на факта, че разглежданият период съвпада с относително ранен етап от институционалното развитие на социалистическите структури в страната. Не може да се изключи и наличието на по-трайна традиция за привличане на външни преводачи, която продължава да се наблюдава и в съвременните български държавни институции.

Особено значение за развитието на бъдещите дипломатически преводачи имат сфери на международно общуване, които традиционно остават извън вниманието на историците на дипломатията. Анализът на международните младежки бригади показва, че те функционират не само като форма на трудова мобилизация и културна дипломация, но и като пространство за придобиване на практически умения в межкултурното посредничество. Бригадирите-преводачи

могат да бъдат разглеждани като ранна предпоставка за формирането на по-късния корпус от професионални дипломатически преводачи в Народна република България.

Дисертацията показва също, че дейността на дипломатическите преводачи далеч надхвърля превеждането на официални речи и документи. Те участват в неформални разговори, посредничат при обсъждането на чувствителни политически, културни и лични теми и често допринасят за изграждането на атмосфера на доверие между участниците в международното общуване.

Особено ярко това се проявява при реконструкцията на събитията около XV сесия на Общото събрание на ООН през 1960 г. Изследването идентифицира и въвежда в научно обръщение редица преводачи, участвали в дейността на делегациите на България, СССР, Румъния, Унгария и Куба. Анализът показва, че преводачите са неизменен елемент както на официалната дипломация, така и на неформалните контакти между политическите лидери по време на Студената война.

Сред най-значимите резултати на изследването е идентифицирането на Стела Авишай като преводач при първата среща между Тодор Живков и Фидел Кастро в хотел „Тереза“ в Ню Йорк през септември 1960 г. Този случай не само допълва фактологията на българо-кубинските отношения, но и показва как привидно периферни фигури – журналисти, кореспонденти и преводачи – могат да играят съществена роля в международната комуникация. Вероятното използване на ладино като посреднически език при тази среща представлява уникален епизод в историята на българския дипломатически превод.

Настоящото изследване позволява да бъде формулирана една по-обща закономерност. В ранния социалистически период дипломатическият превод не се изгражда върху една единствена професионална традиция, а възниква в резултат от взаимодействието между няколко различни поколения и социални групи. Именно това пресичане на биографични траектории обяснява както високото езиково равнище на първото поколение дипломатически преводачи, така и постепенното изграждане на нов професионален корпус, съчетаващ политическа

надеждност, международен опит и специализирана езикова подготовка. Проследяването на сходни процеси в България и Унгария показва, че тази трансформация е част от по-широк модел в развитието на дипломатическия превод в социалистическа Източна Европа.

Отношението към заплащането на дипломатическите преводачи през социалистическия период разкрива двойствения характер на тяхната професионална роля. От една страна, държавата постепенно признава високата квалификация и особената отговорност на симултанния и консекутивния превод чрез специални нормативни решения и сравнително високи възнаграждения за участие в международни прояви. От друга страна, при официалните преводачи на най-високо държавно равнище материалното възнаграждение често остава на заден план спрямо политическото доверие и институционалния престиж, свързани с изпълнението на тези функции. По този начин дипломатическият преводач в НРБ се утвърждава едновременно като висококвалифициран езиков специалист, държавен служител и политически довереник, чиито професионален статус и материално положение се определят не само от експертната му компетентност, но и от мястото му в йерархията на властта.

В обобщение, дисертацията доказва, че преводачите следва да бъдат разглеждани не като пасивни участници в дипломатическия процес, а като важни посредници, които допринасят за осъществяването на международните контакти, за функционирането на международните институции и за изграждането на отношения между държавите. Възстановяването на техните биографии и професионални практики не само обогатява историята на превода, но и предлага нова перспектива към политическата и дипломатическата история на България през периода на Студената война.

Получените резултати очертават необходимостта от бъдещи проучвания върху историята на дипломатическия превод в България, включително изследване на по-късните периоди, систематизиране на личните архиви на дипломати и преводачи и разширяване на международните сравнителни изследвания в тази област.

IV. Научни приноси

I. Методологически приноси

1. За първи път в българската научна литература е осъществено цялостно историческо изследване на дипломатическия превод в България през периода на Студената война, разгледан в контекста на политическите, институционалните и кадровите трансформации след 1944 г.

2. Дисертацията предлага модел за изследване на историята на дипломатическия превод чрез съчетаване на просопографски, микроисторически и сравнително-исторически подход с анализ на архивни документи, мемоарни свидетелства, фотографии и устна история. По този начин се демонстрират възможностите на микроисторията за реконструкция на професионални общности и механизми на институционално изграждане.

3. Разработен и приложен е модел за идентифициране на дипломатически преводачи чрез съчетаване на просопографски анализ с архивни документи, фотографски и филмови материали, мемоарни свидетелства и устна история. Неговата приложимост е демонстрирана при реконструкцията на участието на Милен Маринов, Донка Меламед, Стела Авишай и други преводачи в конкретни дипломатически и международни събития събития.

4. Като методологически принос на изследването може да бъде разглеждано въвеждането на понятието **„масова субективна перспектива“** при анализа на мемоарните свидетелства. Предлаганото понятие допълва добре известния „ефект на Рашомон“, при който различни очевидци представят взаимно изключващи се интерпретации на едно и също събитие. При масовата субективна перспектива, обратно, се наблюдава конвергенция към една доминираща версия, която може да бъде поставена под съмнение чрез съпоставяне с фотографски, аудиовизуални и архивни източници. Понятието има значение не само за изследването на дипломатическата история и историята на превода, но и по-общо за критическия анализ на мемоарната литература като исторически извор. То подчертава

необходимостта свидетелствата на очевидците да бъдат разглеждани не изолирано, а в контекста на механизмите на колективната памет, авторитетното влияние и последващото възпроизвеждане на вече утвърдени разкази.

II. Приноси към историята на дипломатическия превод

5. Чрез просопографски анализ са реконструирани професионалните биографии на значителен брой дипломати, устни и писмени преводачи, като са изяснени механизмите на тяхната подготовка, подбор и професионална реализация.

6. Показано е, че формирането на дипломатическите преводачи в ранната социалистическа държава не следва единен модел, а се осъществява чрез взаимодействието на няколко социални и професионални групи – представители на предвоенната интелигенция, интербригадисти, членове на еврейската общност с традиционно многоезична култура и нови кадри, подготвени след 1944 г.

7. Дисертацията показва, че развитието на дипломатическия превод в България след 1944 г. представлява процес на смяна на поколенията, при който опитни представители на предвоенната дипломатическа и интелектуална среда постепенно са заменени от нов корпус политически надеждни преводачи и дипломати, подготвени в рамките на социалистическата държава.

8. Съпоставянето на българския материал с данни от СССР, Унгария и Куба позволява да се предположи, че през периода на Студената война в социалистическия блок се формира специфичен модел на дипломатически превод, при който политическото доверие и принадлежността към вътрешния кръг на властта често са също толкова важни, колкото и езиковата квалификация. В този модел преводачът функционира едновременно като езиков посредник, дипломатически експерт и доверено лице на политическото ръководство.

9. Дипломатическият превод през периода на Студената война често функционира чрез ограничен кръг международни посреднически езици (английски, френски, руски), които нерядко изместват националните езици на преговарящите страни. Това обстоятелство оказва пряко влияние върху подбора, подготовката и професионалната реализация на дипломатическите преводачи.

10. Един от основните изводи на настоящото изследване е, че в социалистическа България дипломатическият преводач е не просто носител на езикова компетентност, а доверен посредник между политическите елити. Именно това обяснява защо подборът на дипломатически преводачи се определя от сложно взаимодействие между професионална подготовка, биографичен опит, политическа надеждност и институционална принадлежност.

11. Показано е, че заплащането на дипломатическите преводачи в НРБ отразява специфичното съчетание между професионална експертиза и политическа лоялност. Макар държавата постепенно да признава високата стойност на симултанния превод чрез нормативно определени възнаграждения, при официалните преводачи на партийното и държавното ръководство материалното стимулиране често отстъпва пред разбирането за преводаческата дейност като форма на политическо доверие и държавна служба.

III. Нови емпирични резултати

12. В научно обращение са въведени нови архивни, фотографски и мемоарни източници от български и чуждестранни архивохранилища, които разширяват изворовата база за изучаването на историята на дипломатическия превод.

13. Изследвани са формите на професионална подготовка на дипломатически преводачи в България и чужбина, включително обучението в съветски дипломатически институции и програмата за специализация в Женевския университет, като е оценено тяхното значение за формирането на българския преводачески корпус.

14. Изяснена е ролята на международното младежко бригадирско движение като среда за формиране на езикови и межкултурни компетентности и като своеобразен кадрови резерв за бъдещи преводачи и специалисти по международни отношения.

15. Чрез просопографски анализ е показано значението на българската сефарадска общност за формирането на първото поколение дипломатически преводачи с испански език. Изследването доказва, че семейната многоезична среда, владееенето на ладино, участието в Испанската гражданска война и политическата емиграция

създават специфичен кадрови ресурс, който оказва съществено влияние върху развитието на испаноезичното дипломатическо посредничество в Народна република България.

16. За първи път са систематично документирани и реконструирани биографии, професионални практики и форми на посредничество на група дипломатически преводачи, останали досега в периферията на изследванията върху българската дипломатическа и преводаческа история.

IV. Конкретни идентификации

17. Чрез съпоставяне на архивни документи, мемоарни свидетелства и устна история е установена самоличността на споменаваната в изворите преводачка „Д.“ („Д.М.“) като Донка Меламед, което допринася за по-пълната реконструкция на историята на международните бригади и преводаческата дейност в България.

18. Идентифицирани са преводачите, придружавали делегациите на България, СССР, Румъния, Унгария и Куба по време на XV сесия на Общото събрание на ООН през 1960 г., като е реконструирана тяхната роля в официалните и неофициалните дипломатически контакти.

19. За първи път е доказано, въз основа на комплексен анализ на фотографски, архивни и мемоарни свидетелства, че кореспондентката на БТА Стела Авишай е изпълнявала функциите на преводач при първата среща между Тодор Живков и Фидел Кастро в хотел „Тереза“ в Ню Йорк на 27 септември 1960 г.

V. Обобщаващ принос

20. Дисертацията предлага нова интерпретация на дипломатическия превод като форма на политическо, културно и институционално посредничество, при която езиковата компетентност представлява само един от факторите, определящи професионалната роля на преводача. Анализът показва, че социалният произход, политическата биография, образованието и принадлежността към определени професионални и културни общности също оказват съществено влияние върху формирането на дипломатическите преводачи през периода на Студената война.

V. Публикации и цитирания по темата на дисертацията

Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация

Naimushin, B. (2019). Interviews with translators and interpreters. Boris Naimushin. *Russian Journal of Linguistics*, 23(2), 584-590. ISSN: 2687-0088 (Print) ISSN: 2686-8024 (Online). (Scopus, WoS)

Naimushin, B. (2021). Hiroshima, Mokusatsu and Alleged Mistranslations. *English Studies at NBU*, 7(1), 87-96. <https://doi.org/10.33919/esnbu.21.1.6>. ISSN 2367-5705 (Print) · ISSN 2367-8704 (Online). (WoS)

Naimushin, B. (2023). It Takes Three to Tango: How a Cuban Ballerina Interpreted for Castro and Khrushchev. *English Studies at NBU*, 9(2), 147-168. <https://doi.org/10.33919/esnbu.23.2.1>. ISSN 2367-5705 (Print) · ISSN 2367-8704 (Online). (WoS)

Naimushin, B. (2024). Henry Holdship Ware: a U.S. Military Interpreter, a Soviet Spy, and an Economist. *English Studies at NBU*, 10(1), 157-174. <https://doi.org/10.33919/esnbu.24.1.9>. ISSN 2367-5705 (Print) · ISSN 2367-8704 (Online). (WoS)

Naimushin, B. (2025). Who Dropped the Sword of Stalingrad? *English Studies at NBU*, 11(1), 157-174. <https://doi.org/10.33919/esnbu.24.1.9>. ISSN 2367-5705 (Print) · ISSN 2367-8704 (Online). (WoS)

Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове

Наймушин, Б. (2025). О космосе и переводе: Иван Константинович Шкляр и Владимир (Уолтер) Скуби. Годишник „Кроскултурна комуникация“, т. 2, НБУ, 283-301. ISSN: 3033-2087 НАЦИД

Наймушин, Б. (2025). Что писала газета “Moscow News” об устных переводчиках в 1930-е годы. Мосты, 2(86), 64-78. ISSN 1996-921X РИНЦ

Наймушин, 2025г: Наймушин, Б. (2025). Что писала газета “Moscow News” о письменных переводчиках в 1930-е годы. Мосты, 4(88), 61-68. ISSN 1996-921X РИНЦ

Наймушин, Б. (2025). Забравени имена от историята на българския дипломатически превод: Йоана Кирова. Лингвистични проблеми, 4, 255-262. Благоевград: ЮЗУ. ISSN: 2682-9673. Index Copernicus.

Наймушин, Б. (2026). Поколения и съдби: Ален Роб-Грийе, Даниел Буланже, Вера Мутафчиева и Донка Меламед като бригадири в Дивотино през август 1947 г. *Balkanistic Worlds*, Volume II, Issue 2, June 2026. ISSN 3033-134X (Print), ISSN 3033-1358 (Online). <https://doi.org/10.5281/zenodo.20963862>

Наймушин, Б. (2026). Чуждестранни бригадири и български бригадири-преводачи по време на бригадирското движение в НРБ 1946-1949 г. Годишник „Кроскултурна комуникация“, 5, НБУ, 283-301. ISSN: 3033-2087 (под печат) НАЦИД.

Наймушин, 2026в: Наймушин, Б. (2026). Дипломатически и конферентни преводачи в България в първите десетилетия след 9 септември 1944 г. *Linguistics, Interpretations*,

Публикации в съавторство

Cammoun, R, Davies, C., Ivanov, K. & Naimushin, B. (2009). Simultaneous Interpretation with Text. Is the Text 'Friend' or 'Foe'? Laying Foundations for a Teaching Module. (Master of Advanced Studies, FTI, University of Geneva, Geneva, Switzerland). Retrieved from <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:28305>

Ivanov, K., Davies, C. & Naimushin, B. (2014). Teaching Simultaneous Interpretation with Text. In S. Goncharov & A. Antonova (Eds.), *Fighting the Fog of Multiculturalism: A Festschrift in Honour of Irina S. Alekseeva*, 48-61. St. Petersburg: Herzen University Press. ISBN 9785806490805

Наймушин Б., Степанова М. (2018). Студенческие конкурсы устного перевода как современное средство профессиональной подготовки переводчика. *Инновации в образовании*, 1, 127-142. ISSN 1609-4646

Naimushin B. & Stepanova M. (2018). *The Association of Translator and Interpreter Trainers: Building a Network of Teaching Excellence. Society and Languages in the Third Millenium*, Moscow: RUDN, 169-177. ISBN 9785209087724

Наймушин, Борис и Степанова, Мария (2018) День, равный году: студенческий конкурс устного перевода как средство становления переводчика-профессионала. *Вопросы методики преподавания в вузе*, 7(25). pp. 14-23. ISSN 2227-8591

Цитирания

Naimushin, B. & Stepanova, M. (2018). The Association of Translator and Interpreter Trainers: Building a Network of Teaching Excellence. Society and Languages in the Third Millenium, Moscow: RUDN, 169-177. ISBN 9785209087724

ЦИТИРАНА В SCOPUS (XLINGUAE):

Tivyaeva, I.V. & Vodyanitskaya A.A. (2021). English-to-Russian interpreting course in distance mode: Methodological issues and curriculum implementation challenges. *XLinguae*, 14(1), 100-109. doi: 10.18355/XL.2021.14.01.09. ISSN 2453-711X online, ISSN 1337-8384 print

Ivanov, K., Davies, C. & Naimushin, B. (2014). Teaching Simultaneous Interpretation with Text. In S. Goncharov & A. Antonova (Eds.), *Fighting the Fog of Multiculturalism: A Festschrift in Honour of Irina S. Alekseeva*, 48-61. St. Petersburg: Herzen University Press. ISBN 9785806490805

ЦИТИРАНА В SCOPUS (BABEL):

Shanshan Yang, Defeng Li, Victoria Lai Cheng Lei. (2020). The impact of source text presence on simultaneous interpreting performance in fast speeches. Will it help trainees or not? *Babel*, 66(4-5), 588 – 603. doi: <https://doi.org/10.1075/babel.00189.yan>. ISSN 0521-9744; E-ISSN 1569-9668

ЦИТИРАНА В SCOPUS (BABEL):

Xingcheng Ma and Andrew K. F. Cheung. (2020). Language interference in English-Chinese simultaneous interpreting with and without text. *Babel*, 66(3), 434 – 456. doi: <https://doi.org/10.1075/babel.00168.che>. ISSN 0521-9744; E-ISSN 1569-9668

ЦИТИРАНА В SCOPUS (TARGET):

Chmiel, A, Janikowski, P. & Lijewska, A. (2020). Multimodal processing in simultaneous interpreting with text: Interpreters focus more on the visual than the auditory modality. *Target*, 32(1), 37–58. doi: 10.1075/target.18157.chm. ISSN 0924-1884 | E-ISSN 1569-9986

Статья

Ivanov, K., Davies, C. & Naimushin, B. (2014). Teaching Simultaneous Interpretation with Text. In S. Goncharov & A. Antonova (Eds.), *Fighting the Fog of Multiculturalism: A Festschrift in Honour of Irina S. Alekseeva*, 48-61. St. Petersburg: Herzen University Press. ISBN 9785806490805

ЦИТИРАНА В

Rohonyi, B. (2018). A szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás vizsgálata angol–magyar nyelvi irányban. (Doctoral dissertation, Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary). doi: 10.15476/ELTE.2018.219. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10831/40550>.

Наймушин, Б. (2013). Нестыдливый переводчик. Вестник МГПУ. Сер.: Филология. Теория языка. Языковое образование, 1(11), 112-118. ISSN 2076-913X

ЦИТИРАНА В

Аликина, Е. В. (2017). Концепция обучения устной переводческой деятельности в системе высшего лингвистического образования на основе интегративного подхода: специальность 13.00.02 "Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)": диссертация на соискание учёной степени доктора педагогических наук. НГЛУ, Нижний Новгород.

Cammoun, R, Davies, C., Ivanov, K. & Naimushin, B. (2009). Simultaneous Interpretation with Text. Is the Text 'Friend' or 'Foe'? Laying Foundations for a Teaching Module. (Master of Advanced Studies, FTI, University of Geneva, Geneva, Switzerland). Retrieved from <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:28305>

ЦИТИРАНА В

Seeber, K. G. (2017). Multimodal Processing in Simultaneous Interpreting. In John W. Schwieter & Aline Ferreira (Eds.), *The Handbook of Translation and Cognition*, (pp. 461-475). Wiley-Blackwell. ISBN: 978-1-119-24143-0

ЦИТИРАНА В

Rohonyi, B. (2018). A szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás vizsgálata angol–magyar nyelvi irányban. (Doctoral dissertation, Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary). doi: 10.15476/ELTE.2018.219. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10831/40550>

Naimushin, B. (2015). Simultaneous Interpreter Booths: Not Always What You Expect Them to Be. Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences, 2(8), 264-269. ISSN 2313-6014

ЦИТИРАНА В

Копцева, Н. П., Карлова, О. А., Ма, Л. [и др.]. Новое Сибирское китаеведение. Базовые концепты китайской культуры. Красноярск: Сибирский федеральный университет, 2018. (Путь в будущее: Сибирь глазами учёных). ISBN 978-5-7638-3475-8

Наймушин Б. (2017). Устный перевод на правительственном уровне: о лужах, в которые мы садимся и о людях, которые иногда нас в них непреднамеренно сажают. Мосты, 1, 63 - 67. ISSN 1996-921X

ЦИТИРАНА В

Бондарчук, А. Д. (2018). Психологическая подготовка переводчика к устному переводу. // Неделя науки СПбПУ: Материалы научной конференции с международным участием, Санкт-Петербург, 13–19 ноября 2017 года. – Санкт-Петербург: Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего образования "Санкт-Петербургский политехнический университет Петра Великого", 2018, с. 14-17. ISBN: 978-5-7422-6167-4

Naimushin, B. (2012). Tightrope-walking on the moral high wire: Ethical decision-making in conference and escort interpreting. Translationswissenschaft: Alte und neue Arten der

Translation in Theorie und Praxis = Translation Studies: Old and New Types of Translation in Theory and Practice. Forum Translationswissenschaft (Bd. 16). Peter Lang, Frankfurt am Main; New York, 403-407. ISBN 978-3-63163-507-0

ЦИТИРАНА В

Poltronieri-Gessner, A. V., & Santos, S. A. dos. (2017). Liaison interpreting ou escort interpreting? Um estudo sobre a interpretação de libras-português na área empresarial. *Revista Sinalizar*, 2(2), 139–159. <https://doi.org/10.5216/rs.v2i2.50246>. ISSN 2448-0797

ЦИТИРАНА В

Маленьких, Н.А. (2018). Комплексный подход к подготовке переводчиков. Вопросы методики преподавания в вузе, 7(25), 32–38. doi: 10.18720/HUM/ISSN 2227-8591.25.03. ISSN 2227-8591.25.03.

Наймушин, Б. (2013). О роли и месте перевода с листа в процессе подготовки устного переводчика. Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики, 8, 86-93. ISSN 2075-7662

ЦИТИРАНА В

Ковзанович, О. В., Лобанова, Н. П. Спецпрактикум-тренинг по зрительно-устному переводу с листа (на материале деловых писем на английском языке коммерческой направленности): учебно-методическое пособие. Ижевск: Удмуртский государственный университет, 2016.

ЦИТИРАНА В

Коканова, Е. С. Практикум по переводу с листа (английский и русский языки). Архангельск: Северный (Арктический) федеральный университет им. М.В. Ломоносова, 2016. ISBN 978-5-261-01157-6

ЦИТИРАНА В

Коканова, Е. С. (2018). Перевод с листа: экспериментальные исследования и методика обучения переводу. *Актуальные вопросы переводоведения и практики перевода: Международный сборник научных статей*. Нижний Новгород: ООО "АЛЬБА", 294-298.

Наймушин Б. (2009). Обучение устному переводу как психологический тренинг. Гуманистическое наследие просветителей в культуре и образовании: материалы IV Междунар. науч.-практ. конф. (11 декабря 2009 г.). Уфа: БГПУ, 89-94. ISBN 9785879785890

ЦИТИРАНА В

Степанова, М. М. (2018). *Применение метода кейсов в обучении устному переводу*. Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики, № 4, 162-171. doi: 10.15593/2224-9389/2018.4.14. ISSN (print) 2224-9389 и ISSN (online) 2305-140X.

Наймушин Б. (2017). Устный перевод на правительственном уровне: о лужах, в которые мы садимся и о людях, которые иногда нас в них непреднамеренно сажают. Мосты, 1, 63 - 67. ISSN 1996-921X

ЦИТИРАНА В

Степанова, М. М. (2018). *Применение метода кейсов в обучении устному переводу*. Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики, № 4, 162-171. doi: 10.15593/2224-9389/2018.4.14. ISSN (print) 2224-9389 и ISSN (online) 2305-140X.

Naimushin, B. (2021). Hiroshima, Mokusatsu and Alleged Mistranslations. English Studies at NBU, 7(1), 87-96. <https://doi.org/10.33919/esnbu.21.1.6>. ISSN 2367-5705 (Print) · ISSN 2367-8704 (Online). (WoS)

ЦИТИРАНА В

Motair, A. A. A., Algobaei, F., & Alhazmi, M. D. (2025). Ethics in Translation: A Pathway to Integrity in Future Professionals. *Arts for Linguistic & Literary Studies*, 7(1), 711–732.
<https://doi.org/10.53286/arts.v7i1.2417>

Ръководство на успешно защитил докторант

Венета Сиракова. (Не)видимост на преводача при превода на поезията на Габриела Мистрал (темата за майчинството). Научен консултант: доц. д-р Борис Наймушин. НБУ, 2013.

Мариана Славева Гоцева. Ролята на някои контекстуални фактори при усвояването на имплицитни и експлицитни знания и овладяването на английски като втори или чужд език. Научни консултанти: доц. д-р Борис Наймушин, проф. Мария Грозева – Минкова, д.ф.н. НБУ, 2017.

VI. Доклади и публични лекции

Семинар за преводачи на рускиот јазик (онлайн)

1 април 2021 година, Универзитет во Монсе (Белгија)

Особености на устно превод на повисоко ниво

Applied Linguistics: Current Trends and Prospects

18 – 19 November 2023, St. Kliment Ohridski University of Sofia

'With the Aid of an Unidentified Interpreter': Putting Names to Faces on Historical Photos

BAIBU-ICASTIS

2nd International Congress on Academic Studies in Translation and Interpreting Studies

30 September-2 October 2024, Bolu Abant İzzet Baysal University, Türkiye

"Newspaper points to need of interpreters": Demand and supply of interpreters in the Soviet Union in early 1930s as reflected in Moscow News

Меѓународна конференција по бџлгаристика

4-5 октомври 2024, СУ „Св. Климент Охридски“

Веселин Измирлиев: кџм историјата дипломатически превод во Бџлгарија

Открити лекторий

19 февруари 2025 г., Департамент на странски јазик на МФТИ, Москва (онлайн)

Страници на историја на устно дипломатическо превод во средини на 20 в.

Istanbul Nişantaşı University

7 April 2025 (online)

Glimpses of Diplomatic Interpreting in the mid-twentieth century

Филологически факултет СПБГУ, Санкт-Петербург

23 април 2025 година

Тонкости на устно последователно превод и професионална етика на преводач

Лингвистиката – историја, предизвикателства, перспективи

ЈЗУ, Благоевград, 02.10.2025 – 03.10.2025 г.

Забравени имена во бџлгарски дипломатически превод: Јорданка Босолова, Лиљана Анастасова, Пенка Пејнирдџиева, Нино Нинов

Кроскултурна комуникација

Научно-практическа конференција, 13-14 ноември 2025 г., НБУ

Веселин Измирлиев како преводач, дипломат, журналист и функционер на ЦК на БКП

Поколения – памет, дијалог, конфликт

Меѓународна конференција, 24-25 април 2026, НБУ

From the Third Kingdom to the People's Republic: Collision of Generations in Diplomatic Service and Diplomatic Interpreting in Bulgaria

Почит за Хосе Марти, Христо Ботев и българо-кубинското приятелство

18 април 2026, Клуб „Журналист“ на Съюза на журналистите в България

Към историята на връзките между журналистите от България и Куба: Стела Авишай (БТА) в Куба през януари 1960 г.

Кратък лекционен курс

16 юни 2026 г., ПУ „Паисий Хилендарски“

Малките тайни на устния превод на високо равнище